

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kustbebyggelseprojektet

Ortspresentation Fjällbacka

Rapportnr: 2011:29, bilaga 4

ISSN: 1403-168X

Kustbebyggelseprojektet

Slutrapport, skede 1, norra Bohuslän
Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil
Ortspresentation Fjällbacka

Författare: Ann Mari och Gunnar Westerlind

Omslag: Fjällbacka 2010, foto Gunnar Westerlind

Samtliga historiska fotografier kommer från Västarvets fotodatabas. Fotografierna från 1970-talet har tagits av Marianne Ohlander, Lars Alvegård och Gunnar Westerlind. Samtliga fotografier från 2010 är tagna av Gunnar Westerlind.

Rapportansvarig: Mats Herklint

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län,
Kulturmiljöenheten.

Rapporten finns som pdf på
www.lansstyrelsen.se/vastraquotaland
under Publikationer/Rapporter

1980-talet och resultatet av en fältinventering under sommaren 2010.

Varje ortspresentation ska kunna läsas separat. Vissa delar av texten är därför identiska i de olika presentationerna.

Avsnittet Rekommendationer har bearbetats efter kontakt med kommunen.

Fjällbacka från bryggan till Badholmen på 1970-talet.

Avsiktsförklaring

Detta är en ortspresentation i Kustbebyggelseprojektet. Den baseras på material i rapporterna Kustorter i Göteborgs- och Bohuslän från början av

Fjällbacka från Kvarnberget 2010.

Innehåll

Inledning

1. Kustbebyggelseprojektet
2. DIVE-metoden
3. Genomfört arbete
4. Fortsatt arbete

Översiktlig beskrivning av utvecklingen fram till 2010

1. Samhällets utveckling i stort
2. Bebyggelsemiljön på land
3. Miljön i hamnen

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010

1. Samhället som helhet
2. Bebyggelsemiljön
3. Hamnmiljön

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen

1. Före 1860
2. 1860-1910
3. 1910-1950
4. 1950-1980
5. 1980-2010

Värdering och sårbarhet

1. Vetenskapliga värden
2. Upplevelsevärden
3. Bruksvärden
4. Sårbarhet
5. Vad ska värnas?
6. Hur ska det ske?

Slutsatser och rekommendationer för framtiden

1. Översiktsplansplanering
2. Sjöbodpolicy
3. Kulturmiljöprogram
4. Rekommendationer

Inledning

Kustbebyggelseprojektet

Kustbebyggelseprojektet syftar till att utveckla metoder för att beskriva hur bebyggelsen i olika kustorter förändrats och utvecklats under olika tidsperioder. Det är ett led i arbetet med kultur- miljöfrågorna i miljömålen Levande kust och skärgård och God bebyggd miljö. Resultatet ska också kunna vara en del i arbetet med kustzonsplanering, kommunal översiktsplanering och information till allmänheten.

Den första delen av arbetet har genomförts sommaren 2010 i form av fältinventeringar på tretton platser i norra Bohuslän. Dagens situation jämförs med situationen under olika epoker från tiden före 1860 till och med 1980-talet. Under 2011 planeras en liknande analys i utvalda kustorter i Blekinge och Västernorrland.

DIVE-metoden

I en DIVE-analys som utarbetats av Riksantikvaren i Norge tillsammans med Riksantikvarieämbetet i Sverige behandlas flera geografiska nivåer och olika tidsepoker. Arbetet bedrivs i fyra steg. I en första fas samlas materialet och sorteras geografiskt och tidsmässigt. I fas två bedöms vad de insamlade uppgifterna berättar eller representerar. Under fas tre diskuteras kulturhistoriskt värde och sårbarhet inför framtida förändringar och slutligen i fas fyra hur samhällets historiska karaktär bör tas tillvara i framtiden.

I Kustbebyggelseprojektet innehåller de geografiska nivåerna "Riket" och "Regionen" korta beskrivningar av de bakomliggande krafter som format kustområdena i olika regioner under olika

tider. Tidsepokerna representerar olika utvecklingskedan men stämmer också överens med det underlagsmaterial som finns. På nivån "Hela samhället" analyseras tätortens utbredning och karaktär översiktligt för att därmed fånga särarten på varje plats. På nivåerna "Utvalda delar av samhället kärna" och "Hamnen" analyseras hur olika delar förändrats med tiden - dels på land och dels längs stranden. Miljöerna på land väljs utifrån förutsättningarna i varje ort.

Genomfört arbete

Sommaren 2010 har fältinventeringar genomförts i kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Fältarbetet har till största delen baserats på rapporter från 1980-talet och genomförts då liksom nu av arkitekterna Ann Mari och Gunnar Westerlind. Resultatet av fältinventeringen i Fjällbacka presenteras här enligt DIVE-metoden.

De berörda kommunerna har liksom länsstyrelsen och Bohusläns museum fått tillfälle att lämna synpunkter på den preliminära redovisningen av alla ortspresentationer.

Jämförande sammanställningar och en diskussion om regionala likheter och olikheter genomförs i projektets slutrapport som finns tillgänglig på länsstyrelsens hemsida.

Fortsatt arbete

Nationella jämförelser och en diskussion om metoder att följa upp förändringar i bebyggelsen kommer att genomföras under projektets skede 2.

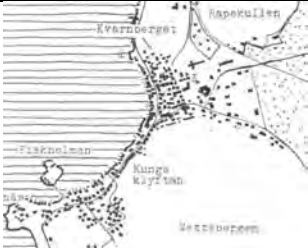

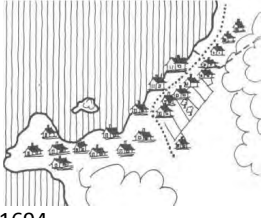

En ansökan om medel för jämförande studier i Blekinge och Västernorrland har inlämnats.

Översiktlig beskrivning av utvecklingen – steg 1

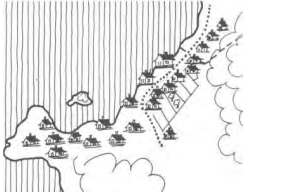

Samhällets utveckling i stort

	Riket	Regionen	Samhällets utbredning och karaktär	
Framtid	EU-reglerat näringsliv. Ökad andel äldre. Ändrad regionindelning. Ökad sjöfart och fortsatt bilism. Skärpt miljöpolitik. Ny plan- och bygglag.	Ökad turism. Ökat säsongsboende. Kommunalt samarbete. Fortsatt bilism och ökad fritidssjöfart. Ökad vindkraft. Ökat antal reservat.	 Fördjupad öp 2004	Fortsatt utbyggnad av attraktiva helårsbostäder, bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och aktiv omstrukturering av hamnområdet utlovas i fördjupade öp.
1980-2010	EU-stöd och regler. "Kunskapsamhälle". Storstadstillväxt. Koncentration av samhällstjänster. Ökad landsvägstrafik. Ökade miljökrav. MB, PBL och KML.	Minskat fiske, ökad turism. Tillväxt i ett fåtal orter. Regionförbund. Utbyggda vägar & broar. Riksintressen och reservat. Översiktsplaner och regionala planer mm. Bygglövbefrielser mm.	 Fjällbacka 2010	Fjällbacka blir alltmer ett tudelat samhälle med en gammal del som attraherar turister och en modern del med arbetsplatser, service och helårsbostäder. Efterfrågan på båt- och parkeringsplatser ökar.
1950-1980	Internationell stordrift. Industrisamhälle. Flera sociala reformer. Flykt från landsbygden. Kommunsammanslagningar. Ökad flyg- och landsvägs- trafik. Miljölagstiftning. Fysisk riksplanering.	Minskade basnäringar, ökad industri och turism. Befolkningskoncentration till färre orter. Konflikter fastboende och fritidsbor. Utbyggda broar & hamnar. Bevarande av natur & kultur. Byggnads- och detaljplaner.	 Fjällbacka på 1970-talet	Nya verksamheter och nya bostadsområden i öster och söder medför en viss tillväxt i Fjällbacka. Turismen blir alltmer betydelsefull. Biltrafiken ökar och medför rivningar vid hamnen.
1910-1950	Konjunktursvängningar. Internationellt beroende. Fackföreningar mm. Allmän rösträtt mm. Inflyttning till städer. Municipalsamhällen. Bil- och busstrafik. Plan- och bygglagar.	Beredskapsarbeten. Ökad industri och turism. Tillbakagång eller tillväxt i kustsamhällena. Fackföreningar mm. Utbyggda landsvägar och hamnar. Växande friluftsliv. Lokala stadgor och planer.	 Fjällbacka på 1930-talet	Fjällbacka blir municipalsamhälle. Fiskauktion och en ny fiskhamn anläggs på 1930-talet liksom en ny badrestaurang och poststation. Befolkningen ökar men de gamla husen börjar säljas till sommargäster.
1860-1910	Näringsfrihet och liberalism. Fortsatta klasskillnader. Skolplikt mm. Kommunreform. Ångbåtar och järnvägar. Byggnadsstadga mm.	Fiske, turism och industri. Ökande befolkning i större samhällen. Frikyrkorörelser mm. Säkrare farleder längs kusten för större fartyg. Naturens värde för hälsan. Lokala stadgor.	 Fjällbacka 1880	Utskeppningen av sten, spannmål och sill medför ytterligare tillväxt liksom fiske och fiskberedning. Med ångbåtstrafiken öka även turismen och bebyggelsen. Fjällbacka får bli kyrka och skola.
Före 1860	Handelsrestriktioner. Skråväsende. Stora klasskillnader. Indelning i socknar. Segelfartyg och hästskjutsar & gångtrafik. Skatt knuten till markägande och handel.	Jordbruk och fiske. Stor ökning av befolkningen under sillperioderna. Sockencentra på land. Farleder längs kusten och västerut och få vägar på land. Fritt byggande på utmarker och kronomark.	 Fjällbacka på 1660-talet	Fiske är grunden för Fjällbackas uppkomst på 1600-talet, men under början av 1800-talet utvecklas även fiskberedning, fraktfart och turism. Orten blir en av de största längs Bohuskusten.

Bebyggelsemiljön på land

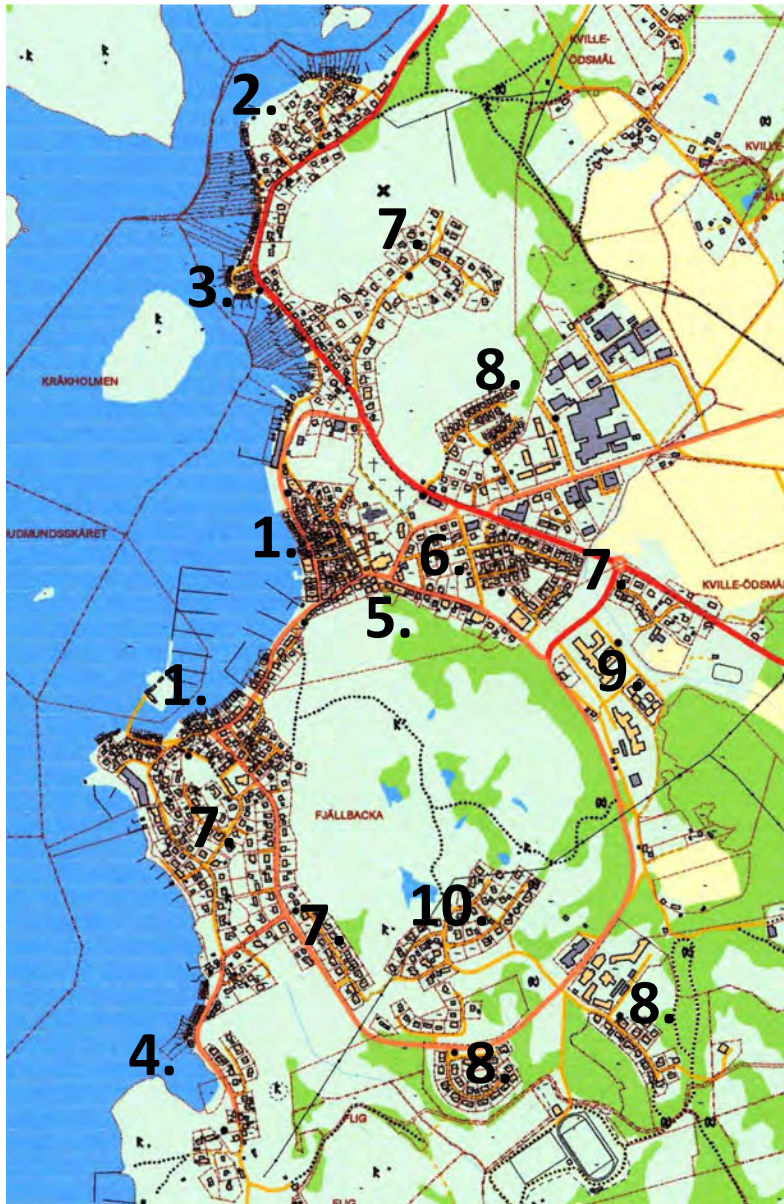
	Del av samhället	Marken	Byggnaderna
Framtid	 <p>Fördjupad öp 2004</p>	<p>I delar av den gamla bebyggelsen finns rester av äldre markbeläggning och planteringar som bör tas tillvara vid en satsning på "gångmiljön" längs hamnen.</p> <p>Den öppna platsen vid Galärbackens slut bör uppmärksammas som en del av Fjällbackas centrumområde.</p>	<p>Fjällbackas attraktivitet bygger till stor del på den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen vid foten av Vetteberget och sjöbodarna vid vattnet men också på kyrkans dominans och karaktärsbyggnader från 1900-talet. En revidering av gällande detaljplaner har diskuterats sedan 1980-talet.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>Den asfalterade platsen söder om kyrkan är utformad för bilism.</p>	 <p>Butikshus och restauranger av olika slag bildar en heterogen miljö.</p>
1950-1980	 <p>1970-tal</p>	 <p>Centrum flyttas från hamnen mot busshållplatsen ovanför Galärbacken.</p>	 <p>De helårsboende finns i områden med bostadshus från 1900-talet.</p>
1910-1950	 <p>1930-tal</p>	 <p>Större gator beläggs med gatsten och kantas av staket eller murar.</p>	 <p>Tidstypiska byggnader tillkommer för att betjäna de allt fler turisterna.</p>
1860-1910	 <p>1880</p>	 <p>Smala och backiga kullerstensbelagda gator och gränder mellan låga hus.</p>	 <p>Större hus med snickarglädje och plats för uthyrning byggs.</p>
Före 1860	 <p>1694</p>	 <p>Bostadshus omgivna av berghällar.</p>	 <p>Små enkelhus av timmer i en våning.</p>

Miljön i hamnen

	Hamnen	Bryggor och kajer	Byggnader
Framtid	 <p>Fördjupad öp 2004</p>	<p>I en hamnskiss föreslås en omstrukturering och upprustning av bryggor och kajer för att främst möta problemen med stabilitet, ökade sommarturism och behovet av båtplatser för olika verksamheter.</p>	<p>I hamnskissen värderas de äldre kulturhistoriska värdena högt eftersom de betyder mycket för att attrahera besökare. Byggnader från 1900-talet anses inte lika viktiga. Nyttillskott bör belysas genom arkitekttävlingar.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>Den gamla marknadsplatsen har blivit bil- och gångväg.</p>	 <p>Kvarvarande magasin fungerar som restauranger och butiker.</p>
1950-1980	 <p>1970-tal</p>	 <p>Den nya fiskehamnen ligger längst in innanför Badholmen.</p>	 <p>Efter rivningarna återstår endast två av de stora magasinen.</p>
1910-1950	 <p>1930-tal</p>	 <p>Torget vid hamnen är en viktig marknadsplats på 1940-talet.</p>	 <p>Bredvid bryggan med spannmålsmagasinen ligger Konsum.</p>
1860-1910	 <p>1880</p>	 <p>Längs den smalaste delen av stranden finns endast bryggor.</p>	 <p>Skarpsill bereds och packas i tunnor i flera konserverfabriker.</p>
Före 1860	 <p>1694</p>	 <p>Rader av sjöbodar med bryggor finns längs stranden.</p>	<p>Förutom mindre sjöbodar byggdes också stora salterier och magasin.</p>

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010 – steg 1

Samhället i stort 2010

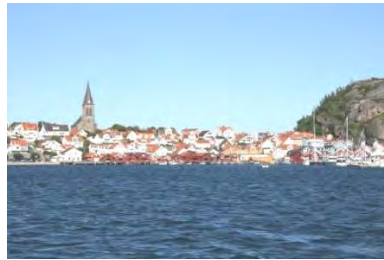
Översiktskarta över Bovallstrand med omgivning 2010.

1. Äldre delar av Fjällbacka.
2. Mörhult.
3. Skäret.
4. Sälvik.
5. Torg och fd busshållplats söder om kyrkan.
6. Bebyggelse från tidigt 1900-tal.
7. Bebyggelse från 1950-70.
8. Bebyggelse från 1980- och 90-talen.
9. FjällbackaService.
10. Bostadsområde under uppbyggnad.

Karaktären skiftar mellan olika områden 2010

Hamnfronten i Fjällbacka varierar. I norr dominerar en fd industri- och badrestaurang från 1930-talet.

Mellan bergen dominerar kyrkan över gytret av vita bostadshus och raden av faluröda sjöbodar.

Under Vetteberget ligger de vita husen med tegelröda tak glesare men utanför ligger båtarna tätt.

Bebyggelsen har successivt vuxit i årsringar österut från kyrkan.

Antalet parkeringsplatser har ökat som här söder om gamla skolan.

Den stora livsmedelshallen ligger nu i öster långt från hamnen.

Antalet fiskare har minskat – en har hemmahamn i Mörhult.

Skäret är en nybyggd miljö med traditionellt utformade hus.

Boende i sjöbodar är vanligt som t ex här längs vägen till Sälvik.

Attraktiva bostäder med utsikt är ett politiskt önskemål. De sist byggda ligger på Vetteberget.

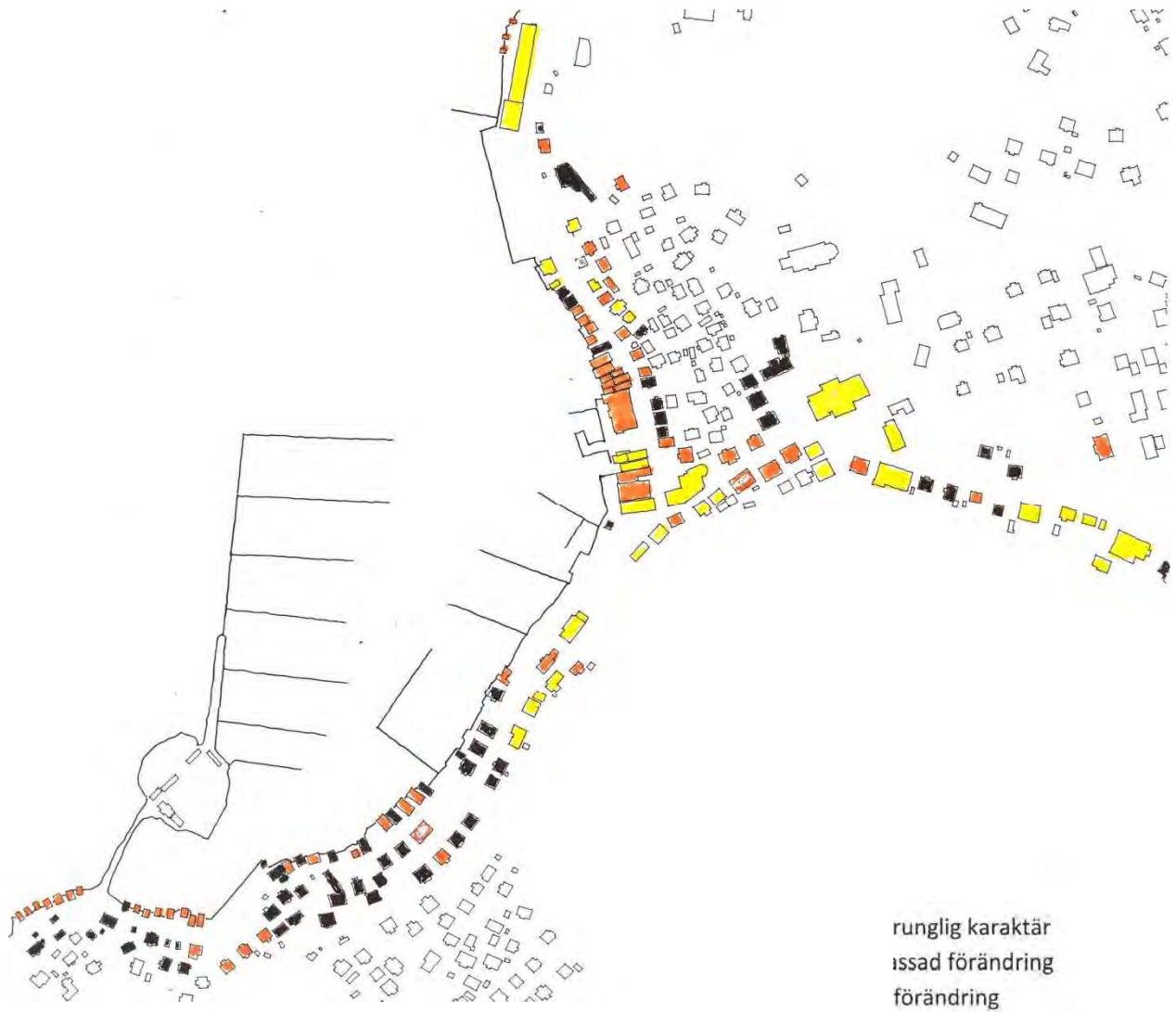

De är mycket stora med höga verandadäck och utsprängda tomter men fasader av trä och tegeltak.

Centralt byggs ett traditionsanpassat men mycket stort typhus i ett område med hus från 1920-talet.

Bebyggelsemiljön i Fjällbacka – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av byggnadernas förändring 2010.

Norra Hamngatan.

Inventeringsresultat på land

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering i Fjällbacka för att samla underlag för en redovisning av hur bebyggelsen i en del av det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak, och fasader, färgen på fasaderna och fönstrens utseende, omfattningen av olika tillbyggnader och byggnadernas tillkomstkaraktär. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 103 hus med bostäder och verksamheter. Lokaler som butiker, restauranger, kiosk, hotell, hamnservice mm inryms i knappt en fjärdedel av husen.

Närmare hälften bedömdes härstamma från 1800-talet och lika många från 1900-talet och endast ett från 2000-talet. Majoriteten av husen har träfasader med locklistpanel. Mer än hälften är vitmålade och en fjärdedel gula eller pastellfärgade. Spröjsade eller tvåluftsfönster finns på ungefär två tredjedelar av husen. Taken är till två tredjedelar tegeltäckta. I Fjällbacka ligger husen tätt. De små tomterna inhägnas vanligen av vita spjälstaket.

Den inventerade bostadsbebyggelsen är således relativt enhetlig men med många variationer i detaljutformningen. Merparten är sedan länge fritidshus, vilket medför att omfattande ombyggnader är jämförelsevis ovanliga. Speciellt för Fjällbacka är att de gamla butiksbyggnaderna längs den centrala affärsgatan Galärbacken byggts om på ett anpassat sätt. Nästan samtliga bostadshus som byggdes utmed Södra Hamngatan efter branden på 1920-talet har behållit sin karaktär och insprängt i bebyggelsen finns mycket gamla och små hus.

Bedömningarna har dock gjorts snabbt och inte kunnat kontrolleras efteråt, vilket gör att felkällor finns.

Merparten av byggnaderna i de gamla delarna av Fjällbacka är sedan länge fritidshus, vilket medför att omfattande ombyggnader är jämförelsevis ovanliga. Gällande detaljplan saknar detaljerade bestämmelser för utformningen av byggnaderna vilket medför att relativt omfattande ombyggnader inte kan undvikas.

Totala antalet inventerade hus 103

Tak	73 tegel , 15 betongpannor, 7 plåt, 1 papp
Fasader	95 locklistpanel , 1 kalksandsten, 2 tegel, 1 puts, 1 plast, 1 plåt
Fasadfärg	56 vit , 19 gul, 14 pastell, 6 faluröd, 5 övrigt
Fönster	44 spröjsade , 35 två-lufts, 27 en-lufts
Tillbyggnader	10 liten, 23 fler , 9 stor
Karaktär	51st 1800t , 50st 1900t , 1st 2000t
Förändring	45 ursprunglig , 30 anpassad, 25 stor

De insamlade uppgifterna från Fjällbacka jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

Torget vid hamnen.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Bebyggelsemiljön – marken mellan husen 2010

På Norra Hamngatan går asfalten ända fram till husen. Den smala gångbanan är markerad med vitt.

På norrsidan finns en del höga terrassmurar med spjalstaket och trappor mellan bostadshusen.

På Södra Hamngatan finns träd, kantsten och vita spjalstaket som avskärmning och avgränsning.

Trappor leder ut mot Galärbacken som delvis är gatstensbelagd.

Längre ner i backen blir gångbanorna med kantsten allt smalare.

På Ingrid Bergmans plats finns olika stensatta ytor för gående.

Vid de nya butikerna ställs krav på handikapptillgänglighet.

Åtkomligheten sker på bekostnad av gångbanan förbi butikerna.

De äldsta gränderna är täckta av ojämn och vacker fältsten.

De omgivande obebyggda bergen är betydelsefulla naturliga kontraster.

Den lilla Brandparken är också en kontrast och en lugn sittplats.

Lekparken vid torget är en viktig men trång plats för alla barn.

Bebyggelsemiljön – byggnaderna 2010

Fjällbacka har länge varit en ort med många butiker och annan service längs Galärbacken.

Butikshusen har olika storlek, utformning och karaktär men de är jämförelsevis väl bevarade.

De nya butikshusen vid torget ovanför Galärbacken har moderna drag men gemensam färg.

Många av bostadshusen i centrala Fjällbacka är små dubbelhus med bevarad karaktär.

Det finns också mycket små -faluröda hus och större dubbelhus med branta tak.

Stora Hotellet har byggts om och till flera gånger men det fungerar fortfarande för turisterna.

Vid Galärbacken ligger flera karaktärsbildande hus med mer varierad färgsättning och olika utformning.

Det ockragula huset som byggdes på 1990-talet som en replik på gamla Falkehuset är betydelsefullt för gatumiljön.

Kyrkan och den gamla skolan är viktiga delar av Fjällbacka samhällshistoria.

Många små dubbelhus har under senare tid målats helt vita och fått olika verandor.

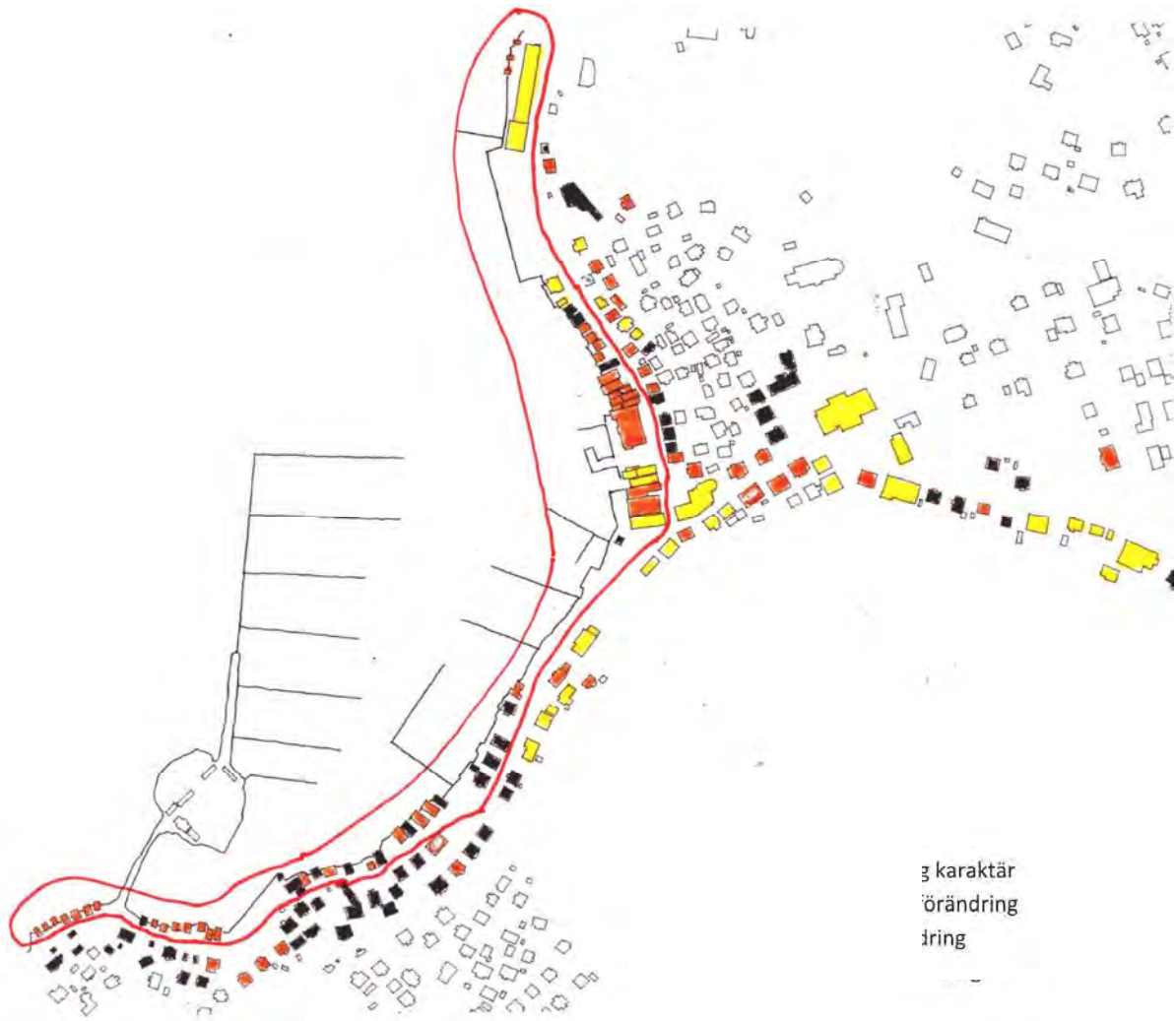

Detta större dubbelhus har tidigare varit falurött med ljusa omfattningar kring fönster och dörrar.

Huset från 1930-talet har fått balkonger, nya fönster och en veranda - typiska för 2000-talet.

Hamm miljön i Fjällbacka – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av sjöbodarnas förändring 2010.

Fjällbacka på 1970-talet.

Inventeringsresultat i hamnen

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering av sjöbodar och övrig hamnbebyggelse i Fjällbacka för att samla underlag för en redovisning av hur hamnbebyggelsen i det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak och fasader, färgen på fasaderna, förekomsten av kaj eller brygga och byggnadernas användning. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor. Bedömningarna har dock gjorts snabbt och inte kunnat kontrolleras efteråt, vilket gör att felkällor finns.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

I Fjällbacka inventerades totalt 49 sjöbodar, magasin och övrig hamnbebyggelse. Knappt två tredjedelar används som bostäder. Mer än två tredjedelar av byggnaderna har tegeltak. Samtliga har träfasader. De är övervägande faluröda men enstaka gula och vita byggnader förekommer. De ligger på traditionellt sätt vid egen brygga. Förändringar till bostäder är vanliga i Fjällbacka, men de som har genomförts medför sällan en stor förändring av utseendet. Om sjöboden blivit bostad har utrymmet mellan dem och bryggan framför oftast skärmts av från insyn. Ett fåtal byggnader nära den

gamla ångbåtsbryggan används som hotell, restaurang och sommarbutiker och har därför byggts om ordentligt. Trots variationerna har den äldre bodbebyggelsen en sammanhållen karaktär.

Det finns ett visst bortfall i materialet beroende på missade inventeringsuppgifter, men i stort sett kan man dra slutsatsen att den äldre bodbebyggelsen i Fjällbacka är mycket enhetlig.

De insamlade uppgifterna jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

Totala antalet inventerade byggnader 49

Takmaterial	tegel 34, betongpannor 10, eternit 3, plåt 1
Fasad	trä 49
Fasadfärg	vit 2, gul 3, faluröd 39
Förändring	ursprunglig 14, anpassad 23, stor 6
Läge	vid brygga 42, vid kaj 5, på mark 2
Användning	förråd 18, bostad 30, butik 2, hotell & restaurang mm 1, sjöräddning 1

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Fjällbacka på 1940-talet.

Hamnmiljön – kajen och bryggor 2010

Mellan Stora kajen och Tankbryggan ligger en rad faluröda sjöbodar med privata bryggor.

Innanför Badholmen ligger den gamla Fiskhamnen och rader med små och stora bodar med bryggor.

Omkring och utanför Badholmen finns många permanenta platser för småbåtar, långt från centrum.

Gästhamnsbryggorna sträcker sig ut från den f d Järnbodsbyggnaden mitt i södra delen av hamnen.

Det finns fortfarande några små fiskebåtar med hemmahamn och magasin i Fjällbacka.

Sedan de stora spannmålsmagasinen rivits går bilvägen omedelbart invid bryggorna i centrum.

En bit från gästhamnsbryggan finns Tankbryggan som ska betjäna olika sorters båtar.

Den Stora kajen är öde och i dåligt skick. Den ligger relativt oskyddad i den norra delen av hamnen.

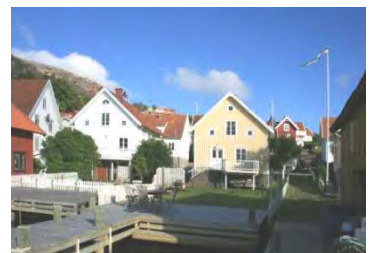
Mer skyddade är alla fritidsbåtar som ligger förtöjda innanför Badholmen.

Liksom under sjöfartens storhetstid ligger många segelbåtar förtöjda i hamnen.

Många av de privata bryggorna har fått avskärmande vind- och vågskydd som förändrar karaktären.

Längs stranden som brandhärjades 1928 saknas sjöbodar. Där leder bryggor direkt in till tomten.

Hamnmiljön – byggnaderna 2010

Vid Oxnäs ligger en grupp sjöbodar utmed stranden skilda från bostadsbebyggelse på berget bakom.

Det f d Varmbadhuset på Badholmen är numera vandrarhem och en karaktäristisk del av hamnen.

Sjöbodar och magasin i hamnens södra del används både som förråd och bostäder.

Badis som ligger högt ovanför Stora kajen är en viktig karaktärsbyggnad i hamnmiljön.

Sjöbodarna utanför Norra Hamngatan är alla faluröda men de har olika omfattning och takmaterial.

Sjöbodarna används som bostäder, bryggorna som altaner och vattnet för fritidsbåtar.

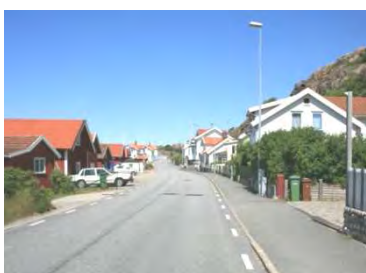
Vid Skäret har en rad sjöbodlika bostadshus med fullgod standard byggts utmed stranden.

I Mörhult ligger sjöbodarna på traditionellt sätt längs vägen som går parallellt med stranden.

Sjöbodarna används som förråd. De flesta har tegeltak och faluröda fasader.

Längs vägen till Mörvik ligger bostadsbodar på västsidan och traditionella bostadshus på den östra.

I Sälvik har nya bodar byggts som bostäder utmed bilvägen mellan badet och Oxnäs.

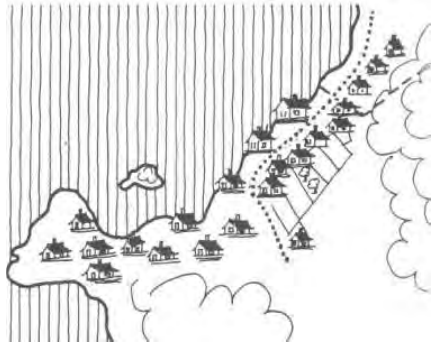

Faluröda sjöbodar är vanligast men det finns en och annan gulmålad.

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen – steg 2 och 3

Tiden före 1860

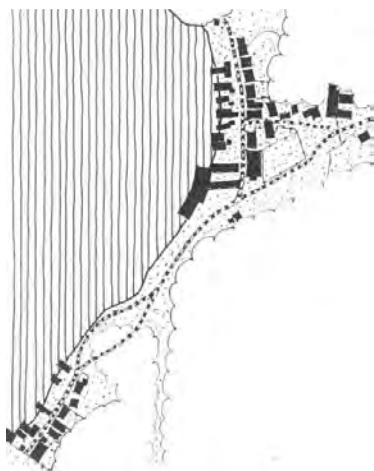
Fjällbacka ligger mellan höga berg, innanför en skyddande skärgård och nära bördiga jordbruksbygder. Fjällbacka blir tidigt utseppningshamn för spannmål, men de första bofasta är fiskare med små jordlotter intill Vetteberget.

Södra delen av Fjällbacka 1694-

I Fjällbacka strand bor i början av 1600-talet några få fattiga familjer. Men under sillperioden på 1660-talet slår sig folk från Kville socken ner i både Fjällbacka och Mörhult. Bebyggelse finns i slutet av seklet på Oxnäs och stranden som skyddas av Fiskholmen.

Stora magasin och mindre sjöbodar byggs vid stranden av Backen och en rad bostadshus utmed strandgatan.

Norra delen av Fjällbacka 1799.

Efter sillperioden börjar flera köpmän utseppa havre från Fjällbacka till England. Ett hotell öppnas på 1830-talet och på 1840-talet beskrivs Fjällbacka

som det livligaste av länets alla fiskelägen med en god hamn och stor marknadsplats. Allmogen från kringliggande häradet försörjer 4 handlare och 9 hantverkare år 1840. Femton år senare finns 15 handlare, 65 hantverkare, ca 50 skutskeppare, ca 20 medelstora fraktfartyg samt 165 lotsar och sjömän i samhället. Drygt 100 fiskare fiskar skarp-sill, makrill, hummer och ostron. Länets första konservfabrik "Fjällbacka Delikatess Ansiovis" startar på 1850-talet. Initiativtagaren Gustav Andersson anlägger även en "comfortabel flytande bassin" år 1858. Fjällbacka blir badort och ångaren Strömstad lägger till ett par gånger i veckan.

Backen i Fjällbacka 1856.

Vilka spår finns kvar från tiden före 1860? Hur tydliga är de?

De fysiska spår som finns kvar och som är tydligt avläsbara i Fjällbacka är:

- Bebyggelsemönstret från 16- och 1700-talen med bodar vid vattnet och bostäder på berg-hällar och längs Strandgatan på Oxnäs och i Backen.
- Strandgatans sträckning.
- Ett par stora magasin.
- Enstaka byggnader på Oxnäs och i Backen.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Bebyggelsemönstret utplånas.
- Magasin och gamla byggnader rivs eller förvanskas genom ovarsamma ombyggnader.

Åren 1860-1910

Under 1800-talets senare del bedrivs stenhuggeri nära Fjällbacka och storsillen återkommer. Sjöfarten ökar, då både spannmål, sten och sill utskapas. Thorburn från Uddevalla övertar spannmålsmagasinen. Salteriverksamhet bedrivs år 1886 vid 12 salterier. Samtidigt utvidgas hotellet och den tidigare badanläggningen med ett varm- och kallbadhus, strandpaviljong och badrestaurang.

Fjällbacka 1880.

Fjällbacka är vid sekelskiftet 1900 en betydande handelsplats och badort, men också ett stort fiskeläge med cirka 875 invånare. Kyrka, prästgård och skola har byggts uppe på Kvarnberget. Två väderkvarnar ligger söder om Vetteberget.

Bostadshus i Fjällbacka från tiden kring sekelskiftet 1900.

Vilka spår finns kvar från 1860-1910? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Äldre sjöbodrar och magasin längs stranden.
- Ångbåtsbryggan.
- Tidstypiska bostadshus norr och söder om Vetteberget.
- Rester av kullerstengator, trappor och murar.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Äldre sjöbodrar, magasin och tidstypiska bostadshus rivs eller förvanskas genom ovarsamma ombyggnader.
- Ångbåtsbryggans funktion försvinner.
- Kullerstensbelagda gator asfalteras.

Åren 1910-1950

Då sillen försvunnit 1905, spannmålexporten avtog och kurortsverksamheten blir mindre lönsam börjar befolkningen minska i Fjällbacka. Yrkesfiskarna satsar inte på havsfiske i stor skala. Fjällbacka blir municipalsamhälle och Albert Lilienberg gör på 1920-talet en stadsplan, som fortfarande delvis gäller. Badhuset på Fiskholmen, skolhuset vid Håkebacken och bebyggelsen utmed stranden mot Sälvik tillkommer efter den planen.

Badrestaurangen från 1930-talet.

År 1928 brinner en del av bebyggelsen längs stranden nedanför Vetteberget. Nya bostadshus byggs utmed gatan men endast få nya sjöbodar.

Konservindustrin blir kvar. År 1936 får Fjällbacka fiskeauktion och en ny fiskehamn anläggs vid norr om den gamla sjöbodraden. En restaurang i funkisstil byggs på berget ovanför och en poststation vid korsningen öster om kyrkan.

Med fiskeauktionen, konservindustrin och turismen ökar befolkningen något under 1930- och 40-talen, men därefter följer en kraftig tillbakagång. Områden för utvidgning av samhället saknas och många av de gamla husen säljs till sommargäster.

Vilka spår finns kvar från 1910 -1950? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Fiskehamnen vid Stora kajen.
- Badrestaurangen, Badhuset och Stora hotellet.
- Tidstypisk bebyggelsen längs Södra Strandgatan, Långsjövägen, Sälviksvägen och söder om kyrkan.

Fjällbacka på 1930-talet

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Stora kajen förlorar sin funktion.
- 1930-talsbyggnaderna knutna till turism rivs eller förlorar sin funktion.
- Den tidstypiska bostadsbebyggelsen rivs eller förvanskas genom ovarsamma om- och tillbyggnader.

Åren 1950-1980

Efter en aktiv satsning på nya industrier och utbyggnad av bostadsområden öster och söder om det gamla samhället börjar Fjällbacka växa. För att få plats för bilar rivs ett par av de stora spannmålsmagasinen i hamnen på 1950-talet.

Vid mitten av 1970-talet finns en plastindustri, ett båtvarv, ett plåtslageri, en konserverfabrik och en spannmålssilo i Fjällbacka förutom flera butiker, pensionärshem, låg- och mellanstadieskola, post, bank och apotek. Sommartid är antalet besökare mycket stort. Fjällbacka fungerar som serviceort både för båtturister från hela skärgården och bilturister från södra Tanum. Många av de gamla bostadshusen säljs till sommargäster.

Fjällbacka på 1970-talet,

De äldre husen får behålla sitt utseende men de är tomma vintertid och en del sjöbodas omvandlas till bostäder.

Magasinen på 1970-talet.

Sjöbodraden på 1970-talet.

Oxnäs på 1970-talet.

Vilka spår finns kvar från 1950-1980? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Den öppna platsen vid Ingrid Bergmans torg.
- Genomfartstrafiken förbi hamnen.
- Konserverfabriken vid Richters.
- Tidstypisk bostadsbebyggelse öster om Källvik, samt nordost och väster om Vetteberget.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Den öppna platsen bebyggs.
- Genomfartstrafiken leds om.
- Konserverfabriken rivs eller blir bostadshus.
- Tidstypisk bostadsbebyggelse förvanskas genom ovarsamma om- och tillbyggnader.

Åren 1980 – 2010

I slutet av 1980-talet byggs många småhus och lägenheter i samhällets östra delar. "FjällbackaService" med vårdcentral, bibliotek och servicelägenheter ökade möjligheterna till helårsboende. Antalet boende ökade till ca 950 år 2001 men har minskat till drygt 800 år 2009. Nya lokaler för grundskola årskurs 1 - 6 byggdes i början av 1990-talet. Näringslivet domineras av ett större företag. Fjällbacka har ett bra hamnläge med kaj för större handelsbåtar. Fjällbacka är en av de mest populära turistorterna längs Bohuskusten och omtalat för sin skönhet.

Längs Galärbacken låg på 1970-talet de flesta butikerna i hus från slutet av 1800-talet.

Marsten täcker gångbanan på 1970-talet och butiken säljer skor. Trappstenar ligger framför dörarna.

I området ovanför Norra Hamngatan låg på 1970-talet små välbevarade hus, trappor, täppor och kullerstenslagda gränder.

Utsikt från Vetteberget 2010.

Byggnaderna ligger kvar 2010 men har fått ny färgsättning, nya detaljer och butikerna nytt innehåll.

2010 finns detaljer och markbeläggning kvar men butiken har blivit mer inriktad på turister.

2010 är förhållandena i det närmaste identiska men ny färgsättning, nya dörrar eller fler spröjsade fönster förekommer liksom fler soptunnor.

Åren 1980 – 2010

Husen längs Södra Hamngatan byggdes på 1930-talet efter branden 1928. På 1970-talet hade de troligen fortfarande sitt ursprungliga utseende.

2010 är flera av husen helt vitmålade men stora tillbyggnader saknas mot gatan där täpporna ersatts av bilplatser.

På 1970-talet hade de stora spannmålsmagasinen sedan länge rivits för att ge plats för parkerade bilar på en stor asfalterad plan.

2010 har Ingrid Bergmans torg delats upp för gående och biltrafik. Där finns en dansbana, flera kiosker och matställen, båtservice samt en lekplats.

På 1970-talet användes Stora kajen fortfarande som lastageplats även om både fisket och sjöfarten fått mindre betydelse än tidigare.

På sommaren 2010 låg kajplanen öde eftersom den enbart tål begränsad belastning – utrustning krävs om den ska fungera som fullgod anlösningsplats.

Redan på 1970-talet användes många av sjöbodarna i Fjällbacka som bostäder med privata bryggor. Ett mörkbrunt hus avtecknar sig mot himlen.

2010 är de flesta sjöbodarna i norra delen av hamnen avskärmda med plank och vindskydd. Det mörkbruna huset har målats vitt.

Värdering

En värdering av bebyggelsemiljön i Fjällbacka kan ske utifrån möjligheterna att förstå och avläsa den historiska utvecklingen vilket hänger samman med vilka kunskapsvärden eller vetenskapliga värden som finns. Värderingen kan också baseras på de möjligheter till upplevelser som miljön erbjuder. Bebyggelsemiljön har också stor betydelse för dem som använder eller brukar den som boende eller näringsidkare.

Den stensatta Norra Hamngatan i Fjällbacka

Vetenskapliga eller kunskapsvärden

Kunskapsvärdena handlar om möjligheten att avläsa historien med hjälp av tydliga spår från tiden före 1860, 1860-1910, 1910-1950, 1950-1980.

Värdefulla för bebyggelsemiljön på land i den gamla delen av samhället är:

- Bebyggelsemönstret från 16- och 1700-talen med bostadstomter längs Hamngatorna samt på Oxnäs och i Backen.
- Enstaka byggnader från tiden före 1860 på Oxnäs och i Backen.
- Tidstypiska bostadshus samt kullerstengator, trappor och murar från 1860-1910 norr och söder om Vetteberget.
- Tidstypisk bebyggelse från tiden 1910-1950 längs Södra Strandgatan, Långsjövägen, Sälviksvägen och söder om kyrkan inklusive Stora hotellet och Badis.

Värdefulla för hamnmiljön är:

- Bebyggelsemönstret från 16- och 1700-talen med bodar och magasin vid vattnet.
- Sjöbodan och magasin samt ångbåtsbryggan från tiden 1860 – 1910.

- Brandparken, Fiskehamnen, Badrestaurangen och Varmbadhuset från tiden 1910-1950
- Konservfabriken vid Richters och den öppna platsen vid Ingrid Bergmans torg från tiden 1950-1980.

Upplevelsevärden

Upplevelsevärdena är de komponenter i miljön som uppskattas av heltids- och deltidboende, näringsidkare och besökare.

För allas upplevelse av landskapet och bebyggelsemiljön i de äldsta delarna av Fjällbacka som helhet är det värdefullt att:

- De omgivande höga bergen lämnas obebyggda.
- Äldre dubbelhus och uthus, gräs och klipphängar samt raden av sjöbodan bevaras i Mörhult.
- Bebyggelsen från början av 1900-talet och sjöbodraden bevaras i Källvik.
- Industrikarakteren består i området vid Richters och Stora kajen.
- Norra och Södra Hamngatan består som huvudstråk längs stranden med bostäder på landsidan samt sjöbodan och magasin mot vattnet.
- Den täta och variationsrika träbebyggelsen i Backen och Håkebacken bevaras med smala gränder, trappor och terrassmurar mm.
- Butiks- och servicebyggnaderna längs Galärbacken och den anslutande Allégatan bevaras och brukas för verksamheter.
- Gatumiljön längs butiksstråket återfår sin karaktär av "gågata".
- Ingrid Bergmans torg utvecklas till en knutpunkt likt den gamla marknadsplatsen.
- Att den öppna platsen framför gamla skolan utvecklas till en vacker och trivsamt stadsmiljö.
- Den enhetliga bebyggelsemiljön från 1930-talet utmed Södra Hamngatan och söderut bevaras liksom Brandparken.
- Den täta och variationsrika bebyggelse och omgivande hållar på Oxnäs bevaras.
- Fiskhamnsbryggan kan bevaras och brukas för havsanknutna verksamheter.
- Bebyggelsen och kajerna på Badholmen bevaras och brukas.

Bruksvärden

För att samhället ska kunna leva vidare är det viktigt att praktiskt, ekonomiskt och socialt kunna bruka eller använda miljön i de äldsta delarna av samhällena.

För boende är det värdefullt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i sin hemmiljö.
- Kunna använda bostadshus och sjöbodas på ett traditionellt sätt och ha tillgång till fullgod service.

För näringsidkare är det värdefullt att:

- Förutsättningarna för olika verksamheter samt turism och friluftsliv förstärks.

Sårbarhet

De uppräknade värdena är känsliga eller sårbara för olika typer av förändringar. Det kan handla om utplåning eller omvandling och ändring av användning eller ägoförhållanden.

Nyexploatering av tidigare obebyggda områden på bergen eller utmed stränderna invid de gamla samhällena medför att den för kusten tydliga kontrasten mellan karga och vindpinade bergsområden och tät bebyggelse i skyddade dalgångar försvinner eller att avgränsade traditionella hamnområden i skyddade vikar breder ut så att gränserna suddas ut.

Utplåning orsakas av förfall eller rivning av byggnader eller anläggningar medför att värdena försvinner helt. Detta kan förhindras med hjälp av regler och bestämmelser i plan- och bygglagen eller lagen om kulturminnen samt olika former av bidrag.

Omvandling kan ske långsamt genom att flera små ändringar görs successivt under en lång tid eller plötslig genom att en genomgripande ombyggnad kommer till stånd. Omvandlingar som har stor påverkan på samhällets karaktär kan regleras av bestämmelser eller rekommendationer enligt plan- och bygglagen.

Ändrad användning sker till exempel genom att en verksamhet läggs ner och ersätts av boende eller annan verksamhet. Detta påverkar trafiken och livet i samhället både på land och till sjöss. Fiske-

båtar och redskap har i allt större utsträckning ersatts av fritidsbåtar och fritidsutrustning. Ändrad användning av byggnader kräver olika former av tillstånd liksom utnyttjande av stränder och vatten för bryggor och tilläggsplatser för andra båtar.

Ändrade ägoförhållanden medför oftast att bostadshus och tomtmark, sjöbodas och bryggors successivt eller snabbt genomgår en "standardhöjning". Försök att undvika försäljning av bostadshus till personer bosatta på annan ort har pågått under lång tid men misslyckats. Försäljning av sjöbodas har reglerats kommunernas sjöbodapolitices. För att styra alltför genomgripande omvandlingar krävs därför information om ortens bebyggelsekaraktär och regler enligt plan- och bygglagen.

Vad ska värnas?

Alla epoker? Vissa epoker? Spåren från fisket? Vissa karaktärsdrag? Unika förhållanden?

I Fjällbacka är spåren i landskapet av fiske, konservindustri, handel och sjöfart samt turism av betydelse för upplevelsen. De består av:

- Kontrasten mellan de omgivande obebyggda höga bergen, det dominerande kyrkornet, den täta ljusa bostadsbebyggelsen och den faluröda bodraden utmed stranden.
- Bebyggelseområden med bevarad oregelbunden och tidstypisk karaktär i Mörhult, Backen, Håkebacken och på Oxnäs samt tidstypisk bebyggelsen från början av 1900-talet i Källvik samt längs Södra Hamngatan och söderut.
- Kommunikationsstråken Norra och Södra Hamngatan samt Galärbacken och Allévägen med omgivande butiks- och servicebyggnader samt det nyttillkomna Ingrid Bergmans torg.
- Olika hamnmiljöer med industribebyggelse vid Richters och Stora kajen, Fiskhamnsbryggan samt bebyggelsen och kajerna på Badholmen.

De bruksmässiga värdena är viktiga för att den gamla delen av Fjällbacka ska förbli levande. Det är viktigt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i miljön.
- Förutsättningarna för nya näringar, turism och friluftsliv anpassas till platsens förutsättningar.

Hur kan det ske?

Olika möjligheter diskuteras i följande avsnitt.

Slutsatser och rekommendationer för framtiden - steg 4

Gällande översiktsplan mm

Förslag till områdesplan 1980 ej antagen

Befolkningsutvecklingen i hela kommunen har minskat under en längre tid. Under 1970-talet vände den till en mindre befolkningsökning. I Fjällbacka uppgår befolkningen då till 600-690 personer. Därefter återupptas befolkningsminskningen.

Syftet med områdesplanen är att skapa nya arbetsplatser och bostäder bland annat i Fjällbacka. Nya bostadsområden redovisas sydöst och öster om Vetteberget.

Sammanhängande kulturhistoriska miljöer markerade enligt i läns museets avgränsning.

I förslaget till områdesplan framhålls som en självklarhet att största möjliga uppmärksamhet måste ägnas kulturhistoriskt intressanta bebyggelsemiljöer vid ombyggnader, nybyggnader och ändrat nyttjande. Ett sätt som föreslås är att genom detaljerade bestämmelser vid en översyn av gällande detaljplaner söka säkerställa de kvaliteter i formspråk, material och färgsättning som tillsammans ger bebyggelsen dess nuvarande karaktär. Det framhålls dock att det måste vara minst lika viktigt att söka skapa förutsättningar för att denna bebyggelse även i fortsättningen ska kunna ge utrymme för människors boende, service och arbete. Bevarandebestämmelserna ska därför *”inte drivas så hårt att de resulterar i en museal eller endast sommartid befolkad miljö”*.

Översiktsplanen 1990

Som mål och åtgärder nämns bl a att kommunen på alla sätt kommer att stödja och stimulera alla kreativa krafter som vill och kan utveckla näringsliv och sysselsättning. Kommunen är också positiv till en kontrollerad utveckling av turismen och till nya anläggningar där lämpliga förutsättningar föreligger.

”I samhällen med utpekade kulturhistoriska värden ska miljöer och hus skyddas mot förvanskning och bevaras i sin särart. Det skydd som lagen erbjuder kan förstärkas genom detaljplan eller områdesbestämmelser. Skyddsbestämmelserna får dock ej förhindra ett fungerande helårssamhälle.”

Målsättningen för kulturminnesvärden anges bl a:

”Levande kunskap om bygdens liv och historia ger individen perspektiv på tillvaron och känsla av trygghet och förankring i samhället.

Det av människan påverkade landskapet ska med varsamhet utnyttjas med hänsyn till miljön kring fornminnen samt värdefulla bebyggelse- och naturmiljöer.

Värda att bevara är bebyggelse och andra objekt som kan skänka inblick i äldre tiders levnadsvillkor, näringsliv, byggnadsstil och skönhetsuppfattning.

Vården av kulturmiljön bör främst garanteras genom vardaglig användning av t ex byggnader och fortsatt brukande av jord och skog, så långt det är ekonomiskt möjligt.”

Vid utformning av ny bebyggelse bör den lokala byggnadstraditionen tjäna som utgångspunkt.

Bebyggelsemiljöer som ska detaljplaneras med hänsyn till det kulturhistoriska intresset är förutom riksintresset Fjällbacka även Grebbestad.

Riksintresset Fjällbacka beskrivs som ett välbevarat kustsamhälle där en kulturhistorisk inventering ska genomföras och ligga till grund för en revidering av gällande detaljplaner.

Riksintresset enligt RAÄ

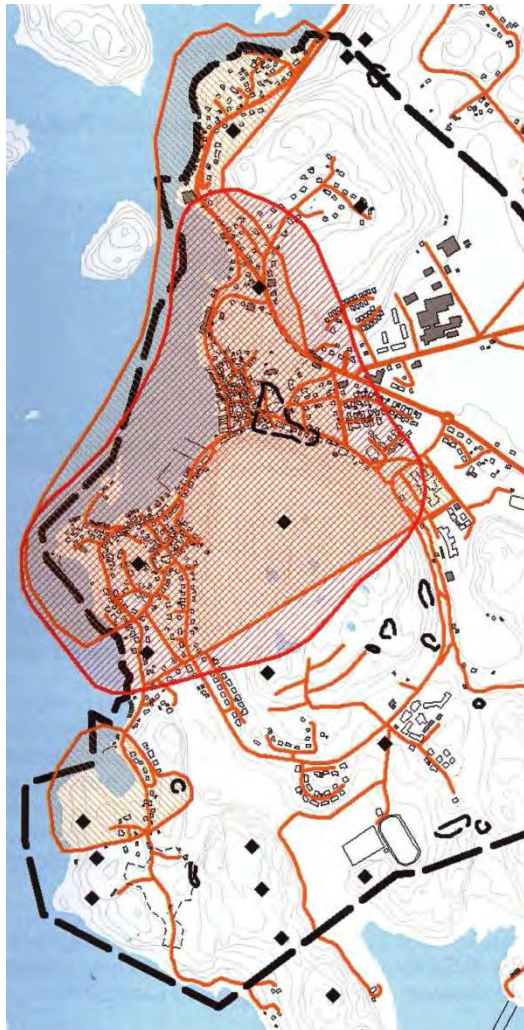
Motivering:

Fiskeläge med bebyggelseklunga främst från 1800-talet, i skyddat läge, som omges av glesare bo-

stads- och strandbebyggelse, präglad av en för norra Bohuslän karaktäristisk utveckling där kustfisket under 1800-talet kom att kombineras med fraktfart, fiskberedning och badortsverksamhet.

Uttryck för riksintresset:

Under Vetteberget bebyggelseklunga från 1800-talet som omges av glesare bostadsbebyggelse, bodar och magasin uppförda efter branden 1928. Kyrka i huggen granit från 1892 ritad av A Petersson.

Riksintresseområdet för kulturmiljö är diagonalskratterat i // riktning. Det sträcker sig från Skäret i norr till söder om Oxnäs. Det innefattar såväl delar av bergen som bebyggelse från det tidiga 1900-talet förutom de äldsta delarna av samhället.

Inventering i Fjällbacka preliminär rapport från Bohusläns museum 1991

"I Mörhult och Sälvik ser vi det lilla fiskeläget med en handfull hus och några sjöbodar. I Sälvik ligger husen på rad utmed vattnet medan de i Mörhult ligger utefter en väg utmed stranden. På båda

ställena har yngre bebyggelse smugit sig in, men mönstren är tydligt avläsbara.

I Fjällbacka brann den äldsta bebyggelsen utmed Framstranden 1928. Idag är de ungefär likstora husen och den regelbundna placeringen tidstypisk för 1930-talets byggande. Det ovanliga är att de ligger så centralt i samhället. Genom att husen på Oxnäs ligger på en bergknalle är trädgårdar sällsynta. Den fria marken mellan husen har därför bevarats. I Backen och Håkebacken ser vi förtätad backbebyggelse. Relativt lite har förändrats även om några hus försvunnit och endast ett hus självklart är ursprungligt. Mellan Telegrafhuset och Södra Hamnplan (Ingrid Bergmans torg) finns dock en gatusträcka som kan ge en aning om det äldre bebyggelsemönstret."

Översiktsplan 2004

Ett övergripande mål är att helårsbefolkningen i Tanums kommun ska öka. Attraktiva boendemiljöer anges som en väg. En annan är att ta vara på kommunens naturliga och kulturella resurser för att utveckla kommunens profil.

Kommunen anser att den värdefulla kulturmiljön är en tillgång som tillsammans med vacker natur mm ger stora boendekvaliteter. En rik kulturmiljö är också viktig för utveckling av turismen. Utmaningen är att samtidigt kunna utveckla kommunen och värna kulturmiljön.

Utgångspunkterna och målen för kulturmiljövåden är desamma som i Öp 1990 och Kulturminnesvårdsprogrammet från 1984 gäller tillvidare med status som bilaga till översiktsplanen.

Riksintresset Fjällbacka: Fiskeläge med bebyggelseklunga främst från 1800-talet, i skyddat läge, som omges av glesare bostads- och strandbebyggelse, präglad av en för norra Bohuslän karaktäristisk utveckling, där kustfisket under 1800-talet kom att kombineras med fraktfart, fiskberedning och badortsverksamhet.

Överväganden: Kommunen vill försöka motverka omvandling av helårsbostäder till fritidsbostäder i kustsamhällena.

Rekommendationer: Den fördjupade översiktsplanen ska ge möjligheter för Fjällbacka att kunna fortsätta att vara ett levande samhälle året runt.

Upplåtelseformer för kommunal mark i attraktiva lägen ska anges liksom möjligheter för utveckling av det lokala näringslivet, trafiksituationen i samhället och tillgängligheten till strandområdet. Stor hänsyn ska tas till de bevarandevärden som finns i samhället.

Fördjupad översiktsplan Fjällbacka 2004

I den inledande beskrivningen av Fjällbackas karaktär finns bebyggelse kartor från 1880, 1930, 1970 och 2000 samt redogörelser för särskiljande egenskaper i landskaps- respektive stadsbilden.

I en SWOT-analys för samhället anges som **styrkor**:

- Litet samhälle med aktiv samhällsförening, närhet till havet, vacker kulturmiljö med många vackra byggnader, Fjällbacka service, stort serviceutbud under sommaren, mycket kommunal mark samt väl fungerande barnomsorg och skola.

Till **svagheter** räknas:

- Litet serviceunderlag stora delar av året, trafikproblem i centrum på sommaren och reningsverkets placering.

Som **hot** nämns:

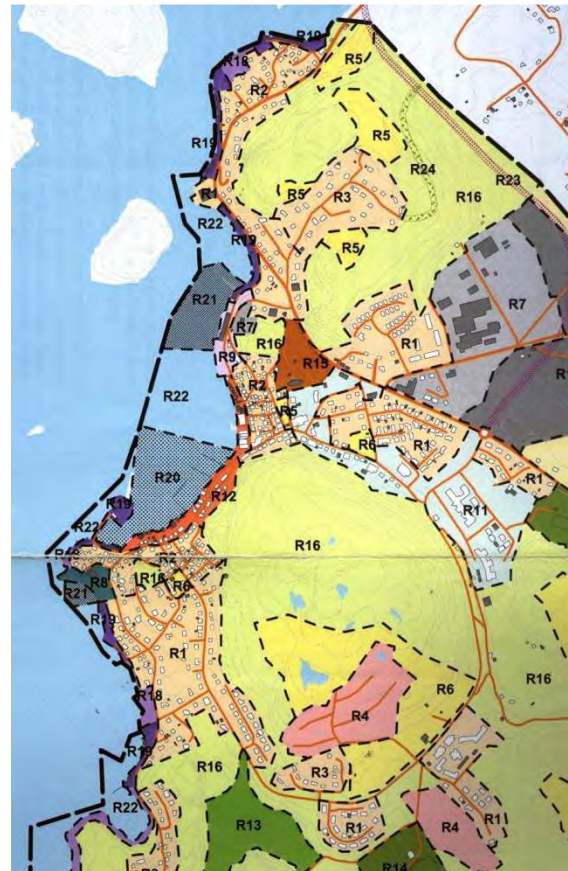
- Död ort på vintern, fastighetspriserna, privatisering av stränderna och minskande befolkningsunderlag.

Samhällets möjligheter kan vara:

- Erbjudna attraktivt boende och att ta fram båtplatser

”Scenario sommarparadiset: Fjällbacka har utvecklats till den ledande semesterorten längs Bohuskusten. Attraktiva lägenhetshus byggs på bergssidan och på kajen med egen båtplats. Den äldre bebyggelsen köps upp av välbärgade sommargäster som renoverar och rustar upp. Kommunen har tagit fram planer och råd för att bevara den unika karaktären i Fjällbacka. Boende i sjöboendar har blivit mer och mer accepterat där det är möjligt att lösa vatten och avlopp. Kommunen arbetar hårt för att tillgängliggöra all kommunal mark längs vattnet från Sälvik till Mörhult. Nya båthamnar ska klara det ökade trycket på båtplatser. Mycket av åretruntservicen samt skolan har

stängt. De få kvarboende hänvisas till Grebbestad och Hamburgsund.”

Rekommendationer enligt Fördjupad översiktsplan Fjällbacka. Inom R2-områden ska detaljplaner med inriktning på att skydda de kulturhistoriskt intressanta miljöer tas fram. Kommunen bör där ha en restriktiv syn på ombyggnader, tillbyggnader mm som förvanskar husets eller områdets karaktär.

”Scenario åretruntorten: Fjällbacka är en föregångare att styra boendet i detaljplaner där kommunen anger att man måste vara skriven på fastigheten. De åretrunt-boende vill ha närliggande garage och förråd, vilket inte går inte att lösa i samhällskärnan. I stället drivs sjöbodfrågorna så att de endast får vara förråd och inte enbart för fiskeredskap. Besökare om sommaren hänvisas till fritidsområden utanför orten eller till camping. Skolan har utökat sina lokaler. Längs stråket från Fjällbacka Service upp mot kyrkan har flera mindre butiker och serviceinrättningar etablerats och blivit ett nytt centrum. Fler företag har kommit och industriområdet har vuxit. Väg 163 har lagts öster om samhället. Nya båtplatser läggs i större hamnåläggningar i närheten av fritidsområdena. Båtplat-

ser centralt i Fjällbacka reserveras för åretrunt-boende.”

”Scenarioöverväganden: Kommunen ska verka för att Fjällbacka fortsätter utvecklas som en levande ort året runt. Bilden av Fjällbacka med de högsta partierna av de stora bergen fria från bebyggelse och den småskaliga bebyggelsen nedanför dessa samt på de lägre bergspartierna, ska i möjligaste mån bevaras. De öppna siktstråken mot kyrkan från söder och öster är viktiga att bevara.”

Markanvändningsöverväganden: Med hänsyn till den värdefulla kulturmiljön i centrala Fjällbacka bör de föråldrade detaljplanerna ersättas med nya detaljplaner och i de fall det behövs med planer med inriktning på att skydda de kulturhistoriskt intressanta miljöerna i samhället. *”Flera planer bör ändras och anpassas till dagens krav och behov. Viktigast är de föråldrade planerna i Mörhult, Källviken och centrala Fjällbacka.”* Kommunen bör även fortsättningsvis värna om den kommunala marken längs havet för att säkerställa allmänhetens tillgänglighet till strandområdet. Största delarna av de samhälls nära naturområdena bör lämnas orörda från exploatering i framtiden.

Kulturmiljö: Den äldre bebyggelsekärnan i Fjällbacka utgör riksintresse för kulturmiljövård. En del av bebyggelse är skyddad genom två bevarandeplaner. *”I väntan på fler bevarandeplaner för resten av området bör rekommendationen i kommunens kulturmiljöprogram följas.”*

Utvecklingsområden bostäder: Högt belägna bostadsområden redovisas bl a nära kyrkan, på Källvikshöjden, i Mörhult, på Vettebergets sydsida och på Lunnemyren. Dessutom anges att bostadsutveckling ej ska tillåtas på stora kajen i Fjällbacka.

Planskiss Fjällbacka hamnområde

Planskissen ses som ett komplement till den fördjupade översiktsplanen.

Som förutsättningar för olika strategiska överväganden beskrivs;

- De besvärliga geotekniska förhållandena, som gör att nybyggnader i strandområdet bör undvikas.

- Risken för höga vattennivåer som gör att samhällsviktiga funktioner bör placeras på minst + 2,5 m.
- Miljö- och hälsorisker samt övriga störningsrisker som gör att t ex tankställen kräver extra säkerhet och att framkomligheten för Räddningstjänstens fordon måste beaktas.
- Viktiga hamnfunktioner diskuteras för fisket, havsanknutna verksamheter och öboende, tillfälliga omlastningsplatser, Gästande större fartyg, gästhamn och fasta båtplatser.
- Parkerings- och trafiksituationen anses besvärlig under högsäsong och idéer om gårds- eller gågator och olika centrala och infartsparkeringslösningar presenteras.
- Tillräcklig offentlig service i form av sophantering och offentliga toaletter saknas i nuläget.
- Bebyggelse, besöksmål och utemiljöer anges vara av stort värde.

Utdrag ur hamnskissen

”Fjällbackas identitet och värde som besöksmål vilar till stor del i den genuina välbevarade kulturmiljöbebyggelsen samt dess intima relation till havet med sjöbodar och bryggor. Kulturmiljöbebyggelsen, Kungsklyftan, Vetteberget med sin utsikt, Ingrid Bergmans Torg, gästham-

nen, Badholmen samt närheten till skärgården i kombination med utbudet av butiker/restauranger utgör viktiga faktorer av stort värde som varumärken för både Fjällbacka som ort och för kommunen. Närheten mellan dessa målpunkter utgör i sig en kvalitet som är smått unik för Fjällbacka.”

”Utöver kulturmiljöbebyggelsen som helhet finns några enskilda byggnader som utgör viktiga landmärken för Fjällbacka genom att de är väl exponerade och välkända. Bland dessa kan nämnas kyrkan, bebyggelsen vid Stora Hotellet/Galärbacken, restaurang Badis och den gamla konservfabriken Richters.”

De två sistnämnda anses kunna ersättas eftersom de är modernare byggnader.

Som nyckelfrågor anges:

- Strukturen i hamnområdet, kajens användbarhet, en möjlig utveckling av nu övergivna områden, de geotekniska problemen, en länk till Badholmen, parkeringssituationen samt bevarande och varsam utveckling av unika kulturhistoriska värden.

Föreslagna strategier områdesvis:

- Ny länk till Badholmen – hamnens ryggrad och en förlängning av centrumstråket.
- Nytt bryggdäck och Ingrid Bergmans torg - mötesplatsen i skärgårdssamhällets hjärta.
- Gårdsgata/gågata föreslås på Norra/Södra Hamngatan och Galärbacken och olika parkeringslösningar för kort- och långtid.
- Brandparkens karaktär förstärks.
- Fjällbacka gästhamn – koncentrerad till centrumsidan av Badholmlänken.
- Fiskekajen med fiske och havsanknuten verksamhet.
- Södra hamnen förslås som småbåtshamn med fasta platser.
- Badholmen – ett rekreationsområde där allmänhetens tillträde prioriteras.
- Tankbryggan ska användas av yrkesverksamma.
- Varvet ska kunna utvecklas.
- Stora kajen – turism- och servicehamn.
- Norra hamnen och Källvikshamnen - småbåtshamn.
- Richters och Badis – utvidgning av centrumområdet.

- Kvarnberget – utredningsområde för bostäder.
- Reningsverkets bergrum –ev. ny parkering.

Övergripande strategier:

- Bättre kvaliteter och sammanhang för gångstråk.
- Gestaltningsprogram för utemiljön.
- Nya detaljplaner för kulturmiljöbebyggelsen.

Sjöbodpolicy för Tanums kommun

Sjöbodpolicyn syftar till att utgöra riktlinjer för handläggning av plan-, fastighetsbildnings-, bygglovs- och tillsynsärenden rörande sjöbodar samt för upplåtelse av kommunal mark och byggnader för sjöbods- och förrådsändamål. Byggnader för havsanknuten yrkesverksamhet omfattas inte.

Bakgrunden är en accelererande otillåten användning av sjöbodar ooh marken kring dem till förfång för det rörliga friluftslivet och allmänhetens tillträde till stranden. Sjöbodarna i norra Bohuslän har i varierande grad övergått från att vara förråd till att utnyttjas som gäststugor eller fritidshus med privatisering av stranden som följd.

Kommunen vill styra användningssättet för sjöbodar för att värna om framtida tillgänglighet till mark och vatten.

Det övergripande målet är att stranden ska hållas fri för det rörliga friluftslivet och att strändernas naturvärden inte får privatiseras genom att förhindra omvandling av nyttjandet från förråd till boende. Nya sjöbodar ska uppföras på platser som ur allmän synpunkt kan anses lämpliga.

Boende i sjöbodar skadar kulturarvet i kustorterna genom att detaljer som t ex trädgårdsmöbler, parasoller, markiser, blomlådor, TV-antennar,, parasoller, avskärmande plank och staket, gardiner och adventsljus sammantagna totalt förändrar den karaktäristiska bebyggelsemiljön vid sjöbodar och bryggor.

Följande text innehåller citat från sjöbodpolicyn.

Definitioner

En sjöbod är en enkel förrådsbyggnad, placerad i strandnära läge och avsedd för förvaring av båttillbehör

och/eller fiskeredskap. Sjöboden har av tradition utförts med "luftig" golv-, vägg- och takkonstruktion.

Under vissa förutsättningar kan butiker, kontor, lokaler för beredning av fångst och andra verksamheter och även bostäder accepteras i strandnära lägen. Dessa behandlas inte i policyn.

Med havsanknuten verksamhet avses licensierade yrkesfiskare samt annan yrkesverksamhet som kräver sjönära verksamhetslokaler t ex dykeriföretag, charterverksamhet och motsvarande."

Riktlinjer för sjöbodar

- En sjöbod ska brukas för förvaring av båtutrustning och fiskeredskap.
- Byggnadens användning ska tydligt framgå av bygglovsansökningar och ritningar.
- En sjöbod ska vara oisolerad, ej vara försedd med invändig träpanel och ej heller innehålla installationer för vatten och avlopp.
- Elinstallationer kan godtas.
- Sjöboden ska ges en färgsättning som ansluter till den lokala traditionen.

Riktlinjer för marken kring sjöbodar

- Marken kring sjöbodar, som inte ligger på bostadstomt, är till för allmänhetens fria rörelse och passage,
- Som tomt får räknas endast den yta som sjöboden upptar.
- Marken runt sjöbodar får överhuvudtaget inte bebyggas, med exempelvis altaner, trädäck eller plank, eller på annat sätt blockeras så att allmänheten förhindras eller avhålls från att vistas i strandområdet kring sjöboden.

Förutsättningar för bygglov

- Ny bod utanför detaljplan, strandskydd kräver bygglov. Max byggnadsarea ca 15 m². Byggnadens nockhöjd ca 3,5 m. Strandskyddsdispens beviljas endast för den yta byggnaden upptar på marken.
- Ny sjöbod inom detaljplan kräver bygglov och i förekommande fall strandskyddsdispens. Principstorlek och höjd som ovan.
- Befintlig sjöbod/ersättningsbyggnad utanför detaljplan, strandskydd kräver bygglov och strandskyddsdispens, får endast ersättas av en till storlek och placering likvärdig bod. Maximal fönsterarea/fasad 5% av fasadarean.

Fastighetsbildning

- Marken kring en sjöbod utgör ofta ett skifte av en bebyggd fastighet.
- Fastighetsbildning för en separat sjöbod innebär att denna kan säljas på fastighetsmarknaden, även till en köpare utan bostad eller annan anknytning till orten. Det blir i sådana fall uppenbart att köparen kommer att använda boden åtminstone för tillfälligt boende. Nya sådana fastighetsbildningar ska därför inte medges.
- En grupp sjöbodar som ligger inom ett hamnområde kan ägas av en hamnförening eller utgöra en gemensamhetsanläggning. I detaljplan kan också anges att en uppdelning i separata sjöbodtomter inte får ske.

Kommunens upplåtelse av mark, utthyning av sjöbodar och sjöbods förråd.

- Kommunen upplåter genom arrende/lägenhetsarrende vissa mark- och vattenområden för sjöbodbebyggelse. Dessutom har kommunen egna sjöbodar, sjöbods förråd och byggnader för havsanknuten verksamhet som hyrs ut. Turordningsregler gäller för denna upplåtelse.

Särskilda skäl för strandskyddsdispens

- Marken är redan ianspråktagen.
- Byggnaden är komplementbyggnad i nära anslutning till huvudbyggnaden.
- Den aktuella byggnaden ersätter en tidigare byggnad som rivits eller brunnit ner.
- Platsen är avskuren från stranden av t ex en väg och saknar därför betydelse för allmänhetens friluftsliv.
- Tomten är en lucktomt som förlorat sin betydelse för allmänheten. Ej giltig i högexploaterade områden.
- Anläggningen är avsedd för det rörliga friluftslivets behov, eller i varje fall inte inskränker allmänhetens möjlighet att utnyttja stranden.

Kulturmiljöprogram

Kulturminnesvårdsprogram för Tanums kommun

Skriften inleds med en beskrivning av kommunens geografi och historia.

Sillperioden 1752-1808 ledde till ökad befolkning, men när sillen "försvann" blev det fattigt för befolkningen. Seglationsfriheten och näringsfriheten

fr o m 1830-och 1840-talen medförde dock ett uppsving för fraktfarten, vilket bl a gynnade Grebbestad som blev en stor havrehamn.

Efter sillperioden vid 1800-talets slut gynnades orter med större båtar som kunde följa sillen till havs. Konservindustri kom bl a i Fjällbacka för att ta hand om fisken. Fraktfarten ökade med stenindustrin utveckling. Jordbruket rationaliserades och utmarkerna odlades upp. Badgäströrelsen tog fart.

Sillfisket, fraktfarten, industrierna och badgästerna medförde god ekonomi och ökat byggande. Man byggde större bostadshus som målades med vit oljefärg. Yrkesfisket renodlades liksom fraktfarten och stenhuggeriet. Förbättrade kommunikationer, byråkratisering, näringsfrihet och skolplikt ledde till ökat arbete för många. Politiska, kulturella och intresseföreningar bildades runt 1900.

1:a världskriget medförde ett stort avbräck för stenindustrin och fraktfarten, men mellankrigstiden blev gynnsam. Fisket koncentrerades till färre hamnar med fiskeauktioner. Fisket moderniserades först i Göteborgstrakten, och fortsatte senare allt längre norrut i Bohuslän. Invånarantalet i Tanum var 1880 23 032,

Befolkningsminskningen inleddes. År 1880 bodde ca 23 000 personer i Tanum. Avfolkningen under 1920-talet var 750 pers/år framför allt från de östra delarna. Sedan 1930-talet har minskningen varit cirka 200 pers/år. 1984 var befolkningen 11 500.

Beskrivningen av byggandets historia omfattar endast byggnader före 1930.

Få befintliga byggnader är äldre än 1800-talet. De äldsta husen är timrade och små. Enkelstugan med en liten förstuga till storstugan och kammare mitt emot förstugan var vanligast under 1700-talet.

Under 1800-talet kom det västsvenska dubbelhuset med nästan kvadratisk grundplan med rum i varje hörn, en förstuga på ena sidan och en trappa upp till övervåningen i husets mitt.

Under 1900-talets första decennier kommer flerfrontshuset med kvadratisk plan och symmetriska utbyggnader på varje fasad så att huset får 3-4 gavlar.

Vid sekelskiftet 1900 slog plankstommen igenom på allvar, vilket gav större möjlighet att variera planlösningen. Många av de tidiga sommarvillorna uppfördes som fantasislott med burspråk, torn och utbyggnader.

I fiskelägena var ekonomibyggnaderna i huvudsak sjöbodrar. De började byggas under 1800-talets sillperiod. De lades med gaveln mot vattnet och sjösidan försågs ofta med utskjutande tak och väggar.

Traditionella byggnadsmaterial som timmer, tegel, panel, listverk, tjära, falurödfärg och linoljefärg, tak av spån, bräder, torv och tegel, socklar av sten, fönster- och dörrtyper och glasade verandor beskrivs men däremot inte de moderna byggnadsmaterial som använts efter 1950.

Generella rekommendationer för nybebyggelse:

- Sök en tomtplats som överensstämmer med den gamla bebyggelsen.
- Låt huset bli en naturlig del av bebyggelsen och landskapet.
- Anpassa husets volym, takfall och färgsättning så att huset smälter in i naturen och bebyggelsen. Se till att man inte lägger märke till det när det står på plats.
- Undvik nya material som blir omoderna och försvinner ur produktionen.
- Välj träpanel som målas med vit oljefärg eller röd slamfärg.

För den gamla bebyggelsen rekommenderas att göra så små förändringar som möjligt.

Beskrivning av Fjällbacka

Enligt kulturminnesvårdsprogrammet är Fjällbackas historia inte speciellt märkvärdig. Första uppgiften om Fjällbacka är från 1610 då det fanns två skattebetalande strandsittare. På en karta från 1673 finns sex hus i Fjällbacka och på kartan från 1694 22 hus som omges av odlingslotter.

Vid mitten av 1700-talet exploderade bebyggelsen i samband med den stora sillperioden då det fanns ett 40-tal trankokerier och sillsalterier. De förföll när sillen försvann.

Vid 1830-talets mitt bodde där 330 människor. På 1840-talet beskrivs Fjällbacka som det livligaste av

länets alla fiskelägen med en god hamn. Där bedrivs handel med kringliggande häraders allmoge och orten liknar vid rikare sillfiske en marknadsplats. Fram till mitten av 1800-talet var Kville och Fjällbacka ökända platser för vrakplundring.

1840 flyttade sjökaptan Gustav Andersson till Fjällbacka för att starta ett sillföretag. Han tog med sig en norsk metod att lägga in sill i träkaggar tillsammans med kryddor. Behandlingsmetoden spred sig till resten av Bohuslän.

1900 hade kvilborna blivit fredliga bohuslänningar. Fjällbacka hade utvecklats till en betydande handelsplats och badort med en befolkning på 875 personer. Man bildade en egen församling och byggde en egen nygotisk kyrka i granit ritad av Adrian Pettersson. Fisket fick stå tillbaka för seglätion och handel bl a med havreexport.

1928 eldhärjades samhället och stora delar av bebyggelsen utplånades. 1936 öppnades en fiskeaktion och en ny fiskhamn anlades.

Fisket koncentrerades under senare delen av 1900-talet till färre och större hamnar. Tyngdpunkten försköts mot söder och Göteborg. 1978 lades Fjällbacka ansjovis ned.

Rekommendationer för Fjällbacka

"Fjällbacka är näst efter Grebbestad kommunens största kustsamhälle, fortfarande dominerat av maritima näringar och med hamnen som centralpunkt. Stora delar av samhället och intilliggande små fiskelägen, nu mer eller mindre inkorporerade i Fjällbacka, utgörs fortfarande av äldre bostadshus utmed slingrande smala gator och stigar, bodar och magasin utmed bryggorna. De gamla samhällsdelarna är välbevarade.

För Fjällbacka med Mörhult och Källvik samt Sälvik bör ett miljöprogram upprättas. I ett miljöprogram presenteras lämpliga åtgärder vid om- och tillbyggnad, vid nybyggnad samt för den yttre miljön. Förutsättningen för ett miljöprogram är att en detaljerad inventering av bebyggelse och miljö utförs.

I väntan på ett miljöprogram bör den äldre bebyggelse underhållas så att dess karaktär bevaras. Det

samma gäller bodar, bryggor, trädgårdstäppor och gatunätet. Det äldre gatunätet bör hållas intakt.

I de områden där utrymme för nybebyggelse finns, bör gälla att nya hus inplaceras i samhället på ett sätt som stämmer med den befintliga bebyggelse samt att husen exteriört anpassas till de omgivande byggnaderna."

Rekommendationer för Fjällbacka

Fjällbacka är näst efter Grebbestad kommunens största kustsamhälle och en attraktiv turistort. Hamnen är centralpunkt åtminstone sommartid. Områden med helårsboende och samhällsservice ligger nu främst öster om bergen och den gamla bebyggelsen vid vattnet. De äldre delarna av samhället och intilliggande små inkorporerade fiskelägen består fortfarande av äldre bostadshus med väl bevarad karaktär med slingrande, smala gator och stigar, bodar, magasin och bryggor.

I områdesplanen från 1980 föreslås att man genom detaljerade bestämmelser vid en översyn av gällande detaljplaner ska söka säkerställa de kvaliteter i formspråk, material och färgsättning som tillsammans ger den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen dess nuvarande karaktär. I Kulturminnesvårdsprogrammet från 1984 föreslås för Fjällbacka med Mörhult och Källvik samt Sälvik att ett miljöprogram bör upprättas. I miljöprogrammet ska lämpliga åtgärder vid ombyggnad och tillbyggnad, vid nybyggnad samt för den yttre miljön presenteras. Förutsättningen för ett sådant miljöprogram ansågs vara en detaljerad inventering av bebyggelse och miljö. I översiktsplanen från 1990 beskrivs Fjällbacka som ett välbevarat kustsamhälle där en kulturhistorisk inventering ska genomföras och ligga till grund för en revidering av gällande detaljplaner. En preliminär inventeringsrapport presenterades 1991.

I den fördjupade översiktsplanen från 2004 anges att den äldre bebyggelsekärnan i Fjällbacka utgör riksintresse för kulturmiljövård. En liten del av bebyggelsen är skyddad genom en bevarandeplan. I väntan på fler bevarandeplaner bör rekommendationen i kommunens kulturmiljöprogram följas.

I planskissen för hamnområdet anges:

”Fjällbackas identitet och värde som besöksmål vilar till stor del i den genuina välbevarade kulturmiljöbebyggelsen samt dess intima relation till havet med sjöbodar och bryggor. Kulturmiljöbebyggelsen, Kungsklyftan, Vetteberget med sin utsikt, Ingrid Bergmans Torg, gästhamnen, Badholmen samt närheten till skärgården i kombination med utbudet av butiker/restauranger utgör viktiga faktorer av stort värde som varumärken för både Fjällbacka som ort och för kommunen. Närheten mellan dessa målpunkter utgör i sig en kvalitet som är smått unik för Fjällbacka.”

”Utöver kulturmiljöbebyggelsen som helhet finns några enskilda byggnader som utgör viktiga landmärken för Fjällbacka genom att de är väl exponerade och välkända. Bland dessa kan nämnas kyrkan, bebyggelsen vid Stora Hotellet/Galärbacken, restaurang Badis och den gamla konserverfabriken Richters.”

Om Fjällbacka ska kunna behålla sin kulturhistoriska karaktär är det viktigt att både kunskaps-, upplevelse- och bruksvärden och karaktärsdrag från olika tidsperioder tas tillvara.

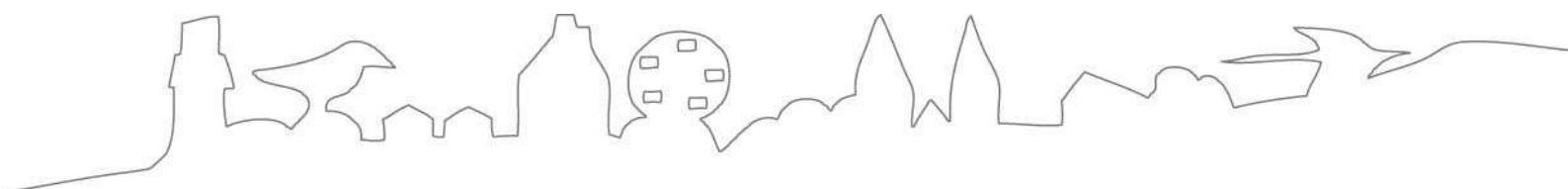
Det är ett omfattande arbetet att förnya detaljplanerna för områden med många fastighetsägare.

Ett första steg kan vara att med befintliga och pågående inventeringar som grund i kulturmiljö- och gestaltningsprogram markera vilka byggnader eller miljöer som enligt 3 kap 12§ PBL inte får förvanskas. Detta kulturmiljö- och gestaltningsprogram ha en inriktning inte enbart på strikt bevarande utan även på utveckling och förstärkning av den bebyggelse och hamnmiljö som har stort värde för Fjällbacka som turistmål.

Ett sådant kulturmiljö- och gestaltningsprogram bör tillgängligt för alla berörda via kommunens hemsida.

Förslag till område för kulturmiljö och gestaltningsprogram.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN